Gemeente Assen

Kadernota Digitale Ethiek

Inleiding

Gemeenten zetten steeds vaker nieuwe technologieën in voor maatschappelijke opgaven. Maar het gebruik van deze technologieën, zoals kunstmatige intelligentie met algoritmen en het combineren van data uit verschillende bronnen, roept ook ethische vragen op. Want wat betekent de inzet van deze nieuwe technologie voor bijvoorbeeld de privacy en autonomie van onze inwoners? Hoe transparant zijn we hier als gemeente in? En wat doet dit met het vertrouwen van onze inwoners in de overheid?

Het is dan ook belangrijk dat we als gemeente goed afgewogen en verantwoord gebruikmaken van nieuwe technologie. Dat vraagt om duidelijke kaders en afspraken over digitale ethiek. We hebben aan de raad toegezegd om hiervoor een Kadernota Digitale Ethiek op te stellen. In deze kadernota lichten wij de kaders en bijbehorende werkwijze hiervoor toe. Met als basis dat we ons houden aan de bestaande wet- en regelgeving (bijvoorbeeld op het gebied van gebruik van data en privacy). Het in deze kadernota omschreven ethische kader is daarop een aanvulling.

Voor het samenstellen van dit kader hebben wij gebruikgemaakt van de ervaring en bijbehorende instrumenten van andere gemeenten, de Handreiking Digitale Ethiek 2022 van de VNG en de Uitvoeringsagenda Digitale grondrechten en ethiek 2023-2026

Wat is digitale ethiek?

Onder digitale ethiek verstaan we het ethisch verantwoord inzetten van data en innovatieve technologie zoals kunstmatige intelligentie. Basis daarvoor zijn publieke waarden en wat de invloed van digitalisering daarop is. Digitale ethiek is nog in ontwikkeling. Veel gemeenten zetten hierin nu de eerste stappen en leren daarin ook nog van elkaar. Het is om die reden ook opgenomen als onderwerp in de Digitale Agenda Gemeenten 2028 van de VNG.

Waarom een Kader Digitale Ethiek?

Digitalisering biedt veel kansen. Zo kan het bijvoorbeeld onze dienstverlening verbeteren en maakt het samenwerken met anderen effectiever door het delen van data. Als vooruitstrevende gemeente willen we de nieuwe mogelijkheden niet onbenut laten. Maar dit brengt ook risico's met zich mee. Inwoners komen in hun dagelijks leven steeds meer in aanraking met de gevolgen van het gebruik van data en innovatieve technologie met algoritmen door de overheid. Dit is voor hen niet altijd zichtbaar en herkenbaar, maar kan wel invloed hebben op hun vertrouwen in de overheid. Dit vraagt ook van ons als gemeente dat wij correct en transparant omgaan met data. Een Kader Digitale Ethiek geeft hiervoor een duidelijke richtlijn.

Aanpak

Opstellen van een ethisch afwegingskader

Om in de praktijk te toetsen of digitale vernieuwingen ethisch verantwoord worden ingezet, maken wij gebruik van een ethisch afwegingskader. Hierin staan de publieke basiswaarden, aangevuld met verduidelijkende vragen. Dit is de leidraad voor de gesprekken over de mogelijke maatschappelijke gevolgen van nieuwe technologie en de basiswaarden waar deze aan raken. Dit zijn waarden die vaak terugkomen in discussies over het gebruik van data en technologie. Het gaat daarbij om: autonomie, privacy, controle op technologie, veiligheid, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en duurzaamheid. De keuze voor deze waarden is gebaseerd op adviezen van de VNG en afwegingskaders van andere gemeenten.

Samenstellen van een intern ethisch team

Alleen het opstellen van een kader is uiteraard niet voldoende. Het kader moet ook worden gebruikt en zo nodig worden aangevuld bij nieuwe ontwikkelingen. Het is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van een nieuwe toepassing of technologie om het kader te gebruiken. Daarnaast gaan we een intern ethisch team inrichten. Dit team bestaat uit medewerkers van verschillende teams van de gemeente. Daarbij denken wij onder meer aan een informatiemanager, de concerncontroller, een teammanager, maar bijvoorbeeld ook aan een medewerker die actief is in het sociale domein of binnen wijkgericht werken.

Het intern ethisch team is adviseur en gesprekspartner voor bijvoorbeeld projectleiders die een ethisch advies willen over de inzet van een technologische toepassing. Daarbij maken zij gebruik van het ethische afwegingskader. Het advies is leidend bij de inzet van de technologische toepassing. Er kan alleen gemotiveerd van worden afgeweken. Het besluit hierover wordt voorgelegd aan het CMT. Het team vult verder het ethische kader aan bij nieuwe ontwikkelingen. Ook zorgt het ervoor dat digitale ethiek op de agenda blijft en medewerkers actief geïnformeerd en betrokken worden.

Een aantal gemeenten heeft naast een intern team ook een externe ethische commissie benoemd of is daarmee bezig. Wij starten nu eerst met een intern ethisch team. Na twee jaar evalueren wij deze opzet en besluiten we op basis daarvan of aanvulling met bijvoorbeeld een externe ethische commissie gewenst is. Daarbij betrekken we ook de ervaringen van andere gemeenten.

Communicatie en verantwoording

Meldpunt

Inwoners moeten hun ethische zorgen of klachten kunnen melden. We kiezen er in eerste instantie voor om dit via de bestaande klachtenprocedure te doen. Met de ombudscommissie als mogelijk vervolg. Los daarvan hebben inwoners natuurlijk altijd de mogelijkheid om vragen te stellen via de gebruikelijke gemeentelijke communicatiekanalen. Uiteraard moeten we als gemeente ook bereid zijn om ons beleid en onze procedures aan te passen in reactie op deze feedback.

Regelmatige verantwoording
Door regelmatig te rapporteren over de voortgang van digitale ethiek blijft het thema op de radar staan bij management, college en de gemeenteraad. We maken dit onderdeel van de P&C-cyclus.

Interne communicatie
Digtiale ethiek is een relatief nieuw onderwerp. Het vraagt dan ook de nodige communicatieve inzet om dit onderwerp op de agenda te krijgen en het bewustzijn te vergroten. Ervaringen en adviezen van andere gemeenten en de VNG leren ons daarbij dat allereerst ethiek niet 'geframed' moet worden als belemmerende factor voor innovatie. Het ethisch kader vormt juist de basis voor een gesprek over de maatschappelijk effecten voor inwoners en wat dat betekent voor de organisatie. Ook is het goed zoveel mogelijk sprekende voorbeelden te gebruiken in de interne en externe communicatie. Verder is het belangrijk om als ethisch intern team actief de samenwerking te zoeken met andere teams en met kleine voorbeelden te beginnen. Uiteraard nemen we deze adviezen over. Ook onderzoeken we de mogelijkheid of we digitale ethiek en de bijbehorende waarden vast onderdeel kunnen maken van de ontwikkel- en beheerfase van een digitale toepassing.

Het ethisch afwegingskader voor Digitale innovatie

Inleiding
Dit ethisch afwegingskader helpt de gemeente bij het nemen van beslissingen over digitale innovaties. Het gaat niet alleen om bescherming tegen risico's, maar ook om het benutten van kansen. Wij zien de kansen van digitale innovaties voor betere dienstverlening en een efficiëntere bedrijfsvoering. Technologie kan bijdragen aan een betere, eerlijkere en veiligere stad, waarin iedereen mee kan doen. Mits we het verantwoord en transparant toepassen. Het ethisch afwegingskader ondersteunt ons hierbij. Door het benoemen van waarden en het beantwoorden van de bij die waarden behorende vragen.

Autonomie
Digitale innovaties geven inwoners meer vrijheid en controle over hun leven.

Goede technologie helpt mensen om zelf keuzes te maken en hun leven makkelijker in te richten. Innovatie mag inwoners niet sturen in een richting die ze niet willen of ze afhankelijk maken van digitale systemen. De gemeente zet technologie in om inwoners meer zeggenschap te geven over hun eigen gegevens en keuzes.

- Hoe helpt deze technologie inwoners om meer regie te hebben over hun eigen leven?
- Zorgt deze innovatie ervoor dat mensen makkelijker toegang krijgen tot gemeentelijke diensten?
- Voelen inwoners zich vrij om deze technologie te gebruiken, of is er sociale druk?
- Hoe voorkomt de gemeente dat technologie onbedoeld gedrag beïnvloedt of vrijheid beperkt?

Privacy
Digitale innovatie beschermt de persoonlijke gegevens en levenssfeer van inwoners.

Privacy is een basisrecht, maar het is ook een kans. Door slim met gegevens om te gaan, kunnen we veilige en betrouwbare digitale diensten bouwen. Goede technologie zorgt ervoor dat inwoners grip hebben op hun eigen data en dat hun gegevens alleen worden gebruikt waar dat echt nodig is. De gemeente zet zich in voor openheid en veiligheid, zodat inwoners vertrouwen hebben in digitale systemen.

- Hoe helpt deze technologie om privacy en gegevensbescherming te versterken?
- Welke gegevens worden verzameld, en is dat echt nodig?
- Zijn de gegevens anoniem of goed beveiligd?
- Hebben inwoners inzicht en controle over hun eigen data?

Controle op technologie

Digitale middelen zijn transparant en betrouwbaar voor zowel inwoners als de gemeente.

Technologie werkt het best als mensen begrijpen hoe het werkt en wat de voordelen zijn. De gemeente moet controle hebben over digitale middelen en zorgen dat inwoners weten wat er met hun data gebeurt. Samen met inwoners en experts werken we aan oplossingen die eerlijk en uitlegbaar zijn.

- Hoe zorgt de gemeente ervoor dat technologie eerlijk en begrijpelijk is voor iedereen?
- Is de werking van deze technologie helder uitgelegd aan inwoners?
- Heeft de gemeente de kennis en middelen om deze technologie goed te beheren?
- Kunnen inwoners inspraak hebben of bezwaar maken?

Veiligheid

Technologie maakt de stad veiliger, zonder dat inwoners zich gecontroleerd voelen.
Innovatie kan bijdragen aan een veiligere omgeving, bijvoorbeeld door betere verlichting, slimme verkeersoplossingen of digitale meldpunten. Tegelijkertijd mag technologie niet zorgen voor een gevoel van voortdurende controle of wantrouwen. De gemeente zet digitale middelen in om inwoners te beschermen, zonder dat ze bang hoeven te zijn dat hun gegevens tegen hen worden gebruikt.

- Hoe draagt deze technologie bij aan de veiligheid van inwoners?
- Zorgt deze innovatie ervoor dat mensen zich prettiger en veiliger voelen in de stad?
- Hoe worden gegevens beveiligd tegen misbruik of cyberaanvallen?
- Wordt de veiligheid van de technologie regelmatig getest en verbeterd?

Gelijkwaardigheid

Digitale innovatie is toegankelijk en eerlijk voor iedereen.

Technologie moet niemand buitensluiten. Innovaties moeten werken voor álle inwoners, ongeacht hun achtergrond, leeftijd of digitale vaardigheden. Digitale diensten moeten begrijpelijk en toegankelijk zijn, en er moet altijd een alternatief zijn voor wie niet digitaal

vaardig is. De gemeente zorgt ervoor dat technologie bijdraagt aan gelijke kansen en geen nieuwe ongelijkheden creëert.

- Is deze technologie begrijpelijk en makkelijk te gebruiken voor iedereen?
- Worden bepaalde groepen onbedoeld benadeeld of buitengesloten?
- Is er een alternatief voor inwoners die niet digitaal vaardig zijn?
- Hoe zorgt de gemeente ervoor dat technologie iedereen helpt, en niet alleen een specifieke groep?

Rechtvaardigheid

Technologie moet eerlijk worden ingezet: het moet leiden tot voordelen voor de hele samenleving en geen groepen onterecht benadelen.

Digitale innovatie mag niet alleen voordelen hebben voor bedrijven of bepaalde groepen inwoners. De gemeente zorgt ervoor dat technologie eerlijk wordt ingezet en dat niemand onterecht wordt benadeeld. Goede technologie helpt om maatschappelijke problemen op te lossen.

- Wie profiteert van deze technologie, en is dat eerlijk verdeeld?
- Kan deze technologie onbedoeld discrimineren of mensen ongelijk behandelen?
- Hoe voorkomt de gemeente dat mensen door technologie gestigmatiseerd worden?
- Hoe wordt gecontroleerd of deze technologie eerlijk blijft werken?

Gemeente Assen

Gemeente Assen

info@assen.nl
140592
www.assen.nl